

ΠΑΡΕΛΘΟΝ ΚΑΙ ΑΠΟΔΟΜΗΤΙΚΕΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ (του Γιάννη Παρασκευουλάκου)

3^ο μέρος του άρθρου: Χρόνος και μεγάλες αρχές

Η προσέγγιση που θα κάνω εδώ στο παρελθόν δεν έχει την κλασική διάσταση της προσκόλλησης στο παρελθόν ή, αντίθετα, της εμπρόθετης άγνοιάς του. Θα μας απασχολήσει μόνο σε σχέση με τα φαινόμενα αποδόμησης στα οποία ήδη αναφέρθηκα στο πρώτο μέρος του άρθρου.

Πώς ξεδιπλώνεται αυτή η αποδόμηση; Πρωτίστως μέσω μιας έντονης διεργασίας αναθεωρητισμού για τα πάντα και επίθεσης ενάντια στο παρελθόν.

Μια απροσδιόριστη δύναμη μισεί και περιφρονεί το παρελθόν (εννοείται ότι υπάρχει και η αντίθετη τάση της άκριτης λατρείας και προσκόλλησης στο παρελθόν – αλλά δύο κακά δεν κάνουν ένα καλό) και πρέπει να στοχαστούμε επάνω σε αυτό. Ποιες είναι οι αιτίες αυτού του μίσους και της περιφρόνησης; Πώς φτάσαμε έως εδώ και τι μπορεί να γίνει για θεραπεία του προβλήματος;

Ασφαλώς μια από τις αιτίες της εχθρότητας προς το παρελθόν καθώς και της τάσης για αναθεώρηση παραείναι προφανής: όταν ως ανθρωπότητα αποδεχόμαστε ως κύριο κριτήριο και οδηγό μας την δύναμη, όταν αλλάξουν οι συσχετισμοί της δύναμης, αυτός

(άνθρωπος, ομάδα ανθρώπων, κράτος, εταιρεία, ρεύμα σκέψης, ιδεολογία, οτιδήποτε το ανθρώπινο τέλος πάντων) που αποκτάει δύναμη εκεί που πρώτα ήταν αδύναμος ή και ανύπαρκτος, ή εξουδετερωνόταν από μίαν αντίρροπη δύναμη ίσης έντασης, επιδιώκει να διαμορφώσει τις περιβάλλουσες συνθήκες αναφοράς σύμφωνα με τις ανάγκες και τις αρέσκειές του – που θεωρεί φύση του – και στον βαθμό που του το επιτρέπει η δύναμή του. Ο μακαρίτης Κωνσταντίνος Καραμανλής, για παράδειγμα, στις αρχές της δεκαετίας του '90, όταν ήταν προφανέστατο ότι οι ΗΠΑ έμειναν η μόνη παγκόσμια δύναμη, είχε πει ότι πολλά εξαρτώνται από το «αν η Αμερική θα κάνει σώφρονα χρήση της δυνάμεώς της», ακριβώς γιατί ήξερε ότι η τεράστια ανισορροπία δύναμης εις όφελός της θα την αναδείκνυε σε νούμερο ένα αναθεωρητική δύναμη στον πλανήτη – μακράν «αναθεωρητικότερη» από όσες είχαμε γνωρίσει ως είδος μέχρι τώρα.

Έχοντας αποδεχτεί, όπως αναφέρω και πιο πάνω, την δύναμη ως μέτρο της ζωής μας αναγκαστικά αποδεχόμαστε, ακόμα και όταν λειτουργεί καθαρά εις βάρος μας, το επαίσχυντο δόγμα που διατύπωσαν οι Αθηναίοι προς τους Μήλιους κατά τη διάρκεια του Πελοποννησιακού πολέμου: «...ο ισχυρός επιβάλλει ό,τι του επιτρέπει η δύναμής του και ο ασθενής παραχωρεί ό,τι του επιβάλλει η αδυναμία του». (1)

Υπάρχει όμως και μία ειδικότερη πτυχή ή κίνητρο εχθρότητας προς το παρελθόν. Συνίσταται στην λανθασμένη μεταχείριση των όψεων του χρόνου ώστε να αλλοιώσουμε ή να καταστρέψουμε το αξιακό σύστημα της ανθρωπότητας προς το συμφέρον μας, ξεκινώντας από το παρελθόν που θεωρούμε και το πιο «προσιτό». Λέω προσιτό γιατί είναι αναπόφευκτο στο παρελθόν να συσσωρεύονται τα απτά, οφθαλμοφανή λάθη και καταχρήσεις ως προς τις μεγάλες αρχές. Οι αποδομητές στηριζόμενοι σε αυτά τα λάθη που ως ανθρωπότητα έχουμε αναγνωρίσει και καταδικάσει επιχειρούν να αφανίσουν το σύνολο της νοόσφαιρας και των συλλήψεων γύρω από τις μεγάλες αρχές με αντικειμενικό σκοπό τίποτα να μην δεσμεύει ή να περιορίζει την συσσώρευση ισχύος από κανόνες, όρια και περιορισμούς. Ταυτόχρονα προβάλλουν μια

ρηχή φαντασίωση τελειότητας για το μέλλον ώστε να κάνουν ελκυστική την αποδόμηση.

Με τα παραπάνω εννοώ πως η αποδόμηση δεν γίνεται για τις αρχές καθεαυτές και με αφορμή διαφορετικές ερμηνείες τους αλλά καθαρά και αποκλειστικά για την δύναμη και την εξουσία. Οι αρχές είναι απλά ένα εμπόδιο στην συσσώρευση ισχύος και για τούτο πρέπει να αφανιστούν.

Η επεξεργασία των μεγάλων αρχών από μέρος της ανθρωπότητας αποτυπώνεται πρωταρχικά σε αυτό που αποκαλούμε παρελθόν, στο ήδη γνωστό και κατακτημένο, που δημιουργεί ένα αίσθημα ασφάλειας και σταθερότητας και χρησιμεύει ως οδοδείκτης για την ζωή δηλαδή το παρόν. Για παράδειγμα, όταν αναφερόμαστε στην ελευθερία, ξέρουμε όλοι ως ανθρωπότητα ότι εννοούμε τουλάχιστον την εθνική ανεξαρτησία, την προσωπική ελευθερία και την απαγόρευση της δουλείας και της καταναγκαστικής εργασίας, τα ατομικά δικαιώματα συνδυαζόμενα με την λαϊκή κυριαρχία και την πολιτική ελευθερία, την ελευθερία λατρείας και τόσες άλλες «ελευθερίες» που έχουν αποτυπωθεί σε διεθνείς συμφωνίες και εθνικά συντάγματα σε μια προσπάθεια να μην αφήσουμε καμμία χαραγματιά, καμμία ρωγμή από την οποία θα μπορούσε να περάσει μια υπερβάλλουσα δύναμη και να δημιουργήσει σκλαβιά. Γιατί, παρεμπιπτόντως, σκλαβιά ή ανελευθερία δεν είναι τίποτα άλλο από την διαφορά δυναμικού που δημιουργείται μεταξύ ενός αδύναμου και ενός δυνατού όταν αποδέχονται την δύναμη ως νόημα και οδηγό της ζωής.

Υπάρχουν και άλλες συλλήψεις της ελευθερίας που είναι φιλοσοφικού και θρησκευτικού τύπου. Για παράδειγμα για την φιλοσοφία του Σωκράτη ή των Στωικών ή του Νουμά Πομπίλιου και των αρχαίων ρωμαίων (των πολύ αρχαίων γιατί αργότερα είδαμε τέρατα και σημεία από τους ρωμαίους) ελευθερία είναι η ελευθερία από τα πάθη. Το ίδιο μας λέει και ο βουδισμός με την διδασκαλία του για την απελευθέρωση από την επιθυμία ή ο μεγάλος τζιχάντ των μουσουλμάνων. Για τον χριστιανισμό οπωσδήποτε η διδασκαλία για την ελευθερία από τα πάθη είναι κεντρικής σημασίας, προστίθεται όμως και η έννοια της αλήθειας

«που θα μας ελευθερώσει». Η αλήθεια συνίσταται στην απλή και καταλυτική γνώση ότι ο θεός είναι αγάπη, ότι αγάπησε τόσο τον κόσμο ώστε έστειλε ακόμα και τον γιό του για σωτηρία του κόσμου και ότι αναγκαστικά η ίδια η φύση μας είναι αγάπη. Μια σύλληψη που οι μεγάλοι όλων των εποχών ψηλάφησαν σε κάποιο βαθμό (αλλά όχι σε τέτοια πληρότητα) αφού, για παράδειγμα, όπως μας λέει ο τραγικός ποιητής με το στόμα της Αντιγόνης: «δεν γεννήθηκα για να μισώ (δεν είναι η φύση μου) αλλά για να αγαπώ» (2).

Το θετικό είναι ότι όλες οι παραπάνω αντιλήψεις για την ελευθερία συγκλίνουν και δεν αντιμάχονται η μια την άλλη. Εννοώ ότι δεν μπορείς να πεις ότι υφίσταται αντίφαση ή εχθρότητα μεταξύ των παραπάνω πτυχών της ελευθερίας. Για παράδειγμα οι πολιτικές ελευθερίες δεν συγκρούονται με την μάχη κατά των παθών.

Ακόμα και τα οράματα, οι θρησκευτικές και φιλοσοφικές συλλήψεις και οι νομικές πρόοδοι που συνελήφθησαν κάποτε και βαθαίνουν την ιδέα της ελευθερίας, αλλά δεν έχουν εφαρμοστεί μέχρι τώρα, αποτελούν πολύτιμα συστατικά του παρελθόντος, είναι με την καλή έννοια παρελθόν, αλλά αποτελούν και τις γέφυρες με το παρόν και το μέλλον. Απαρτίζουν μια ηθική ραχοκοκαλιά της ανθρωπότητας. Δεν εννοώ βέβαια μόνο τα της ελευθερίας αλλά συνολικά τις αντιλήψεις μας περί των μεγάλων αρχών.

Όλα τα παραπάνω συνιστούν μια διάσταση σπουδαιότητας, θα έλεγα και πολυτιμότητας του παρελθόντος.

Η επίθεση εναντίον των αρχών από τους αποδομητές γίνεται με τον σφαγιασμό του παρελθόντος εν ονόματι ενός δήθεν άσπιλου και ελεύθερου από ταμπού, φανατισμούς και μισαλλοδοξίες, παρόντος και μέλλοντος (γιατί αυτό είναι το αφήγημα). Κάνοντας όμως έτσι, εξαφανίζουν εντελώς το κριτήριο – **την έννοια κριτήριο αυτήν καθαυτήν**, επάνω στην οποία ζυγίζονται και μετρώνται τα παρόντα και τα μέλλοντα. Δεν υπάρχει κενό και σίγουρα δεν οικοδομείς επάνω στο κενό. Αν κάνεις κάτι τέτοιο

απλώς πρακτορεύεις το χάος. Έχουμε δει πολλούς μαθητευόμενους μάγους στην ιστορία να φλερτάρουν με το χάος και είναι απορίας άξιο πως δεν αντιδράμε, αφού σχεδόν πάντα τα αποτελέσματα των πειραματισμών του χάους τα πληρώνει η ανθρωπότητα και όχι ο ίδιος ο μαθητευόμενος μάγος.

Κάποιοι (άνθρωποι, ομάδες, εταιρείες, έθνη κοκ) δυσφορούν με αυτά τα υλικά του παρελθόντος, όχι γιατί θέλουν να προσθέσουν μια ψηφίδα εμβάθυνσης της ιδέας της ελευθερίας εις όφελος της ανθρωπότητας, να διευρύνουν την έννοια της ελευθερίας ώστε να ωφεληθούν και άλλοι, αλλά γιατί οι συλλήψεις που υπάρχουν μέχρι τώρα για την ελευθερία τους φαίνονται αναντίστοιχες με την νέα μεγάλη δύναμή τους και υπερβολικά περιοριστικές για την προσωπική τους ελευθερία – την οποία προσεγγίζουν ως μεγιστοποίηση της ισχύος τους χωρίς όρια. Μόνο βέβαια που μια τέτοια έννοια της ελευθερίας «τους», όταν κοιταχτεί από την σκοπιά της ελευθερίας της ανθρωπότητας και του κοινού καλού, δεν είναι άλλο από ασυδοσία και τυραννία. Οι ισχυροί λοιπόν, επειδή ακόμα δεν έχουν τόσο απόλυτη δύναμη όπως αυτή που αξίωνε ο Νίτσε (3) ώστε να πουν ωμά «σας επιβάλλω την ασυδοσία μου», θέλουν να επιβάλλουν την ατομική οπτική γωνία ως τρόπο κοιτάγματος των μεγάλων αρχών και να μας πουν κι από πάνω ότι αυτό πλέον συνιστά την ορθότητα καλό εκεί που μέχρι τώρα ο κοινά αποδεκτός τρόπος «κοιτάγματος», προσέγγισης, οικειοποίησης των μεγάλων αρχών και ιδεών ήταν αυτός του κοινού καλού δηλαδή του μέγιστου καλού για τον μέγιστο αριθμό ανθρώπων.

Πρόκειται για ένα πρωτοφανές κατά την γνώμη μου εγχείρημα στην (γνωστή τουλάχιστον) ιστορία της ανθρωπότητας, που αποβλέπει στην ριζική τροποποίηση του κριτηρίου και της διάκρισης μεταξύ καλού – κακού, σωστού – λάθους, ωφέλιμου – επιβλαβούς. Μέχρι τώρα και το πιο διεφθαρμένο, το πιο ιδιοτελές, το πιο κακό πρόσωπο, συλλογικότητα και εγχείρημα αισθανόταν υποχρεωμένο να μεταμφιέζεται και να τροποποιεί ωραιοποιώντας την φύση του και τις πράξεις του, ώστε να μπορεί να παραπλανήσει παρουσιαζόμενο ως καλό.

Τώρα εισερχόμαστε στην εποχή της ωμότητας. Η απληστία, η ιδιοτέλεια, η συγκέντρωση απεριόριστης ισχύος παρουσιάζονται ως το νέο πρότυπο καλού «νέτα σκέτα» και σε όποιον αρέσει. Αν δεν αρέσει σε κάποιους, τόσο το χειρότερο για τους ίδιους – και ο νοών νοείτω.

Για τούτη την αλλαγή προτύπου δεν συζητήσαμε ποτέ ως ανθρωπότητα, δεν κρίναμε ότι όντως τα παλιά πρότυπα σφάλλουν και κατά τι σφάλλουν, δεν συναποφασίσαμε ποτέ τι και σε ποιον βαθμό πρέπει να αλλαχτεί. Στην εποχή της δημοκρατίας, τουλάχιστον στον δυτικό κόσμο, τα θεμελιώδη ζητήματα της ζωής, οι μεγάλες αρχές, αυτά που μας συντρόφεψαν και μας καθοδήγησαν για αιώνες, που δημιούργησαν έστω σε μορφή οραματική (αλλά εδώ που τα λέμε και με χειροπιαστά βήματα προόδου) μια εικόνα του ανθρώπου και του κόσμου έξω από το καβούκι της ιδιοτέλειας και της χωριστικότητας, κρίνεται από κάποιους «πριν από εμάς για εμάς» ότι είναι ώρα να πάψουν να αποτελούν ρυθμιστικές αρχές και να αντικατασταθούν από άλλες όπου ο εγωισμός και το χωριστό θριαμβεύουν.

Αναφορές

1. Ιστορίες του Θουκυδίδη, βιβλίο Ε, παρ. 89, σε μετάφραση Ελευθερίου Βενιζέλου,

(στο διαδίκτυο: <https://www.openbook.gr/istoria-toy-peloponnisiakoypolemy/>)

2. Σοφοκλέους Αντιγόνη, στίχος 523.
3. Εντελώς ενδεικτικά δείτε Νίτσε Φρ. (1886/1999), Πέρα από το καλό και το κακό, μτφρ. Ζ. Σαρίκας, εκδ. Νησίδες, τις παρ. 257-261, 265 κ.α.

Γιάννης Παρασκευουλάκος

Μέλος της ΜΚΟ ΣΟΛΩΝ